

JÁVORKA BRIGITTA

A Rukkola.hu és ami mögötte van

Bevezetés és szakirodalmi áttekintés

2012 nyarán szinte a semmiből tűnt fel egy új weboldal, a Rukkola.hu, amelyen keresztül a felhasználók könyveket cserélhetnek egymással. Ilyen jellegű weblap korábban egyáltalán nem volt, így a könyvszerető internet-használók már az első hetekben tömegesen csaptak le a lehetőségre és regisztráltak, köztük én magam is. A Rukkola.hu az internet könyves játszótérének egy nagyon érdekes állomása, ezért is választottam ezt a kutatásom központi elemének. Könyvtáros szemmel végiggondolva és a saját tapasztalataimra alapozva úgy gondoltam, hogy a weboldal használata komoly hatással lehet a felhasználók könyvbeszerzési, könyvvásárlási és könyvtárba-járási szokásaira. Kérdőíves kutatással tehát elsődlegesen ezt kívántam bebizonyítani.

Mivel a Rukkola.hu a web 2.0 paradigmájának létrejötte nélkül nem létezhetne, így párhuzamot vontam az oldal és a könyvtár 2.0 lehetőségei között. Előzetes ismereteim alapján ugyanis a könyvtárak ilyen terű próbálkozásai nem hoztak nagy sikert, így arra a következtetésre jutottam, hogy a könyvcsere weboldal komoly konkurenciát jelenthet a könyvtár számára. Ezenkívül véleményem szerint a Rukkola.hu létezése és sikere is annak bizonyítéka, hogy létezik egy olyan internet-használó réteg, amely ugyanakkor aktív olvasó is, tehát nem csak ennek a weboldalnak és a hozzá hasonló civil kezdeményezéseknek lehet a célcsoportja, hanem valamennyi könyvtár 2.0-ás programnak is.

A web 2.0 kifejezés 2004-ben született meg egy konferencián, melyet az O'Reilly Media szervezett. A cég feje, Tim O'Reilly a későbbiekben meg is jelentett egy tanulmányt¹, amelyben összefoglalja ennek a mindenre kiterjedő újításnak a lényegét. A web 2.0 egy olyan internetes forradalom, amelynek az alapja nem a technikai fejlődés, hanem a szemléletváltás. Vannak tipikusnak mondható alkalmazásai, lehetőségei és szolgáltatásai, de ezek olyan ütemben szaporodnak, hogy felsorolásukkal körülírni a fogalmat szinte lehetet. Összességében pedig elég nehéz pontos definíciót megfogalmazni, hivatalosan elfogadott nincs is. A legközelebb talán akkor jutunk, ha az egészét olyan fogalmakhoz próbáljuk meg kötni, mint például a felhasználó-központúság, az ingyenes tartalomszolgáltatás vagy a folyamatos frissítés és megújulás. A legismertebb web 2.0-ás szolgáltatások: a különböző blogok és mikroblogok, wikik, képmegosztó oldalak, zene- és videómegosztó oldalak, torrent oldalak, aukciós oldalak, közösségi oldalak és azokon belül is az olyan könyves közösségi oldalak, mint például a magyar Moly.hu.

---

¹ O'Reilly, Tim: What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software (Letöltve: 2012.09.22.) <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>

A web 2.0 analógiájára a könyvtárosok az elsők között csaptak le, és a könyvtár 2.0 fogalma már 2005-ben megszületett, de a mai napig nagy kérdés, hogy az innovatív elképzelésekből mit sikerült és sikerül még valamikor a jövőben a gyakorlatba átültetni. 2006-ban látott napvilágot Jack M. Maness tanulmánya², amelyből először alkothattunk részletesebb képet a könyvtár 2.0 nyújtotta lehetőségekről. Maness a cikkben először meghatározza az elmélethez tartozó, általa legfontosabbnak ítéelt négy elemet: felhasználó-központú, multimédiás élményt nyújt, közösség-építő és közösségre innovatív; majd részletesen beszél azokról a lehetőségekről, amiken keresztül ezeket az elemeket előtérbe lehet helyezni. Néhány olyan konkrét példával is előáll, mint a chat-tájékoztatás bevezetése a Gyakran Ismételt Kérdések lap és az e-mailben történő tájékoztatás helyett. Ugyanakkor fontos leszögeznünk, hogy a könyvtár 2.0 szolgáltatásainak bevezetése nem feltétlenül jelenti a korábbiak – főleg nem a fizikai térben történő szolgáltatások! – eltűnését.

A magyar könyvtárügyben elsőként Mikulás Gábor és Takács Dániel kezdett publikálni a témában, amikor is a KIT hírlevél hasábjain jelentettek meg egy többrészes hírcsokrot³, melyben a könyvtárosok figyelmét igyekeztek felhívni a web 2.0 könyvtári lehetőségeire. A gyűjteményhez Maness fentebb említett tanulmánya⁴ jelentette az egyik alapot. Ezt a hírcsokrot egy évvel később, 2007-ben Paszternák Ádámmal kiegészítve frissítették, majd a *Könyv, könyvtár, könyvtáros* című szaklapban meg is jelentették⁵. Az összefoglalóról, stílusos módon, egy wikit⁶ is elérhetővé tettek az interneten keresztül.

Ládi Lászlónak két tanulmánya is megjelent 2008-ban a témában. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban⁷ a web 2.0 általa legfontosabbnak ítéelt elemeit vette sorra, majd a következő kérdést próbálta megválaszolni: szüksége van-e a könyvtárnak a 2.0-ás verzióra? A *Könyv, könyvtár, könyvtáros*ban megjelent munkája⁸ viszont a web 2.0 technikai áttekintése után egy hosszabb részt szentel a könyvtár 2.0 elvi alapjaira, a sokat emlegetett szemléletváltásra.

A fent említett három munka alapján készítettem egy összefoglaló listát azzal kapcsolatban, hogy a 2000-es évek második felében mik voltak az elvárások a magyar könyvtárakkal szemben ezen a területen:

1. Blogok
2. RSS

² Maness, Jack M.: Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. In: Webology, 2006. 3. kötet. 2. sz. (Letöltve: 2012.10.20.) <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>

³ Takács Dániel – Mikulás Gábor: Könyvtár 2.0 KIT hírcsokor. In: KIT Hírlevél, 2006. 32–39. sz.

⁴ Maness, Jack M.: Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. In: Webology, 2006. 3. kötet. 2. sz. (Letöltve: 2012.10.20.) <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>

⁵ Paszternák Ádám - Takács Dániel - Mikulás Gábor: Könyvtár 2.0, avagy közösen vagyunk tudásbirtokosok. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2007. (16. évf.) 9. sz. 10-23. old.

⁶ <http://konyvtar20.pbworks.com/w/page/7614726/FrontPage> (Letöltve: 2012.10.20)

⁷ Ládi László: 2.0 - a weben és a könyvtárakban. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2008. (55. évf.) 9. sz. 415-423. old.

⁸ Ládi László: Könyvtár 2.0. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2008. (17. évf.) 2. sz. 16-29. old.

3. Linkgyűjtemények
4. Wikik
5. Taggelés
6. Referenz azonnali üzenetküldéssel
7. Közösségi háló
8. Egyéni keresőmotorok
9. Virtuális könyvespolcok
10. Új stílusú OPAC
11. Integrált eszközcsokrok, mashupok

A fenti publikációk megjelenése óta 4-5 év telt el, ebben az időszakban pedig bőven születtek olyan próbálkozások, amely kisebb-nagyobb sikerekkel továbbgördítették a könyvtár szekerét a web 2.0 győzedelmes útján. A legtöbb kutatás azonban azt bizonyítja, hogy ezek a kezdeményezések kevés esetben hoztak nagy sikert. Csak egy példa: 2011-ben Tóth Máté, Bognár Noémi Erika, Kozma Zsófia és Tamási Gabriella⁹ a magyar blogokat közösségi terekként vizsgálta. Az eredmények alapján azonban az Index könyves blogja sokkal sikeresebb, mint bármelyik könyvtáros blog, amelyekből pont az hiányzik, ami nagyon fontos lenne: az olvasók aktív bevonása. 2012-ben Bognár Noémi Erika saját publikációt is jelentett meg a témába, ő ugyancsak erre az eredményre jutott.¹⁰

Maness azt mondja¹¹: a könyvtár már a web 2.0 útján van, de még csak most indult el rajta. Az a bizonyos „most” óta pedig eltelt hat év, a magyar könyvtárak pedig még mindig a kísérletezés fázisában vannak, vagy a próbálkozásaik már megbuktak. Igazán sikeres könyvtár 2.0 szolgáltatást nem találni. Ahogy Tóth Máté tapasztalatai alapján fogalmaz: „*Norvégiában a könyvtáraknak online környezetben nem sikerült az, ami fizikai térben igen: a könyvtárat a legkedveltebb találkozóhelyé tenni.*”¹² Ő az okokat abban látja, hogy amíg a fizikai térben a könyvtárnak csak a földrajzilag hozzá közel fekvő versenytársakkal kell megküzdenie, addig a virtuális térben a világ összes szolgáltatójával, így pedig jóval nehezebb a helyzete. Ehhez hozzá kell tenni, hogy a web 2.0 szolgáltatások nagy részét a bevonzott embertömeg teszi igazán izgalmassá, ahogy Tim O'Reilly a cége honlapján közzétett rövid web 2.0 definícióban¹³ fogalmaz: „*minél többen használják, annál jobb*”. Egy átlagos felhasználó számára pedig szükségtelen a jelenlét több ugyanolyan célú weboldalon, ezért lehetséges, hogy sem a Facebooknak, sem a Wikipédiának, vagy akár a YouTube-nak nincs igazi, komoly konkurenciája. Hiszen mindenki ott akar jelen lenni, ahol a többiek is vannak, így a tömeg egy-egy konkrét weboldalon csoporto-

⁹ Bognár Noémi Erika - Kozma Zsófia - Tormási Gabriella - Tóth Máté: A könyvtári blogok mint virtuális közösségi terek. In: Könyvtári figyelő, 2011. (57. évf.) 1. sz. 59-74. old.

¹⁰ Bognár Noémi Erika: A közkönyvtári blogok népszerűsége és sikere Magyarországon. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2012. (59. évf.) 1. sz. 13-28. old.

¹¹ Maness, Jack M.: Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. In: Webology, 2006. 3. köt. 2. sz. (Letöltve: 2012.10.20.) <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>

¹² Tóth Máté: Online közösségi terek használóknak és könyvtárosoknak: könyvtár 2.0 alkalmazások Norvégiában. In: Könyvtári figyelő, 2008. (54. évf.) 2. sz. 265-280. old.

¹³ O'Reilly, Tim: Web 2.0: Compact Definition? 2005. október 1. (Letöltve: 2012.09.22.) <http://radar.oreilly.com/2005/10/web-20-compact-definition.html>

sul. A könyvtár pedig sajnos valamilyen oknál fogva, az online felületen eddig nem volt képes olyan vonzóerőt képviselni, amely kritikus tömeget mozgatna meg. Érdekes kérdés, hogy vajon az, hogy a könyvtár berkein belül bizonyos ötletek és elképzelések nem működnek, azt jelenti-e, hogy ezek a próbálkozások eredendően halálra vannak ítélve, vagy valóban csupán a könyvtár az, amely nem képes a megfelelő táptalajt biztosítani?

Magyarország legnagyobb és legismertebb könyves közösségi oldala a Moly.hu, amely rengeteg lehetőséget kínál az internetes olvasóközösségnek. Olyan lehetőségeket is, amelyek szerepelnek ugyan a könyvtár 2.0 elképzelésének keretein belül, ám a valóságban mégsem elérhetőek. Mondhatjuk tehát, hogy a Moly.hu a könyvtár helyett biztosít szolgáltatásokat a felhasználóknak? Igen. A weboldal tulajdonképpen olyan, mint a könyvtár 2.0 álom-OPAC-ja, csupán annyiban különbözik, hogy a háttérben nincsenek olyan fizikailag létező könyvek, amelyeket a fenntartók képesek lennének szolgáltatni a felhasználók számára.

Tóth Máté és Ragnar Audunson 2010-ben összehasonlító elemzést készített két könyves közösségi oldal, a magyar Moly.hu és a norvég Bokelskere.no közösségével kapcsolatban¹⁴, de a magyar adatok egy külön tanulmányban is megjelentek.¹⁵ A kérdőíves kutatás főbb kérdései azzal voltak kapcsolatosak, hogy a felhasználók mire is használják a weboldalt. A regisztrált tagok közel 80%-ban tartották nagyon fontosnak, hogy új könyveket találhatnak a Moly.hu-n, illetve közel 60%-uk szerint szintén nagyon fontos, hogy más felhasználók értékeléseit elolvashatják bizonyos művekkel kapcsolatban. A többség az oldal használatának céljaként is ezeket a funkciókat jelölte meg: szeretnének könyveket találni, amiket aztán majd lesz kedvük elolvasni, illetve a könyvekről és az olvasásról szóló információkat akarnak találni. A kutatás arra is rámutat, hogy a Moly.hu felhasználók között az olvasmányok kiválasztásának legfontosabb forrásai a weboldal, illetve az ismerősök és rokonok általi ajánlás. Ezzel szemben a könyvtárosok ajánlása a legkevésbé fontos források között található náluk. Elmondhatjuk tehát, hogy a Moly.hu képes volt előrelépni elsődleges internetes könyves információforrássá, kilométerekkel megelőzve a könyvtárt. Ennek egyik legnagyobb oka talán az lehet, amit a kutatás is bizonyít, hogy a felhasználók nem csak egy hatalmas tudásbázist látnak a Moly.hu-ban, hanem minde mellett szórakoztatónak is találják. Ezért lehetséges, hogy a weboldal négyévnnyi működés után sem veszítette el az újdonság varázsával járó népszerűségét, sőt a legfrissebb adatok szerint a 2012-es év elképesztő növekedést hozott a látogatóinak számában.¹⁶

Rukkola.hu könyvcserés weboldal 2012 nyarán indult hódító útjára. A forradalmi ötlet alapja egy magánkezdeményezés, aminek keretein belül a felhasználók megválhatnak feleslegesnek talált könyveiktől és azokért cserébe teljesen új példányokhoz juthatnak.

¹⁴ Tóth Máté, Audunson, Ragnar: Websites for booklovers as meeting places. In: Library Hi Tech, 2012. (30. évf.) 4. szám, 655-672. old.

¹⁵ Tóth Máté: A Moly.hu mint virtuális találkozóhely. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 58. évf. 8. sz. 2011. 327-338. old.

¹⁶ A Moly.hu felületén hírként, 2013. január elsején közzétett növekedési ábra itt látható. Az ábrán a barna szín az új látogatókat jelzi, a zöld a visszatérőket. <http://moly.hu/bejegyzesek/micsoda-ev>

A weboldal elnevezése egy szóvicc eredménye, az „előrukkolni” ige asszociációjaként jött létre. Az oldal keretein belül ugyanis egy kattintással „rukkolhatunk” elő egy könyvvel, amire nekünk már nincs szükségünk, valaki más pedig ugyancsak egyetlen kattintással csaphat le rá, vagyis „elhappolhatja” a többiek orra elől. Így született meg a „rukkolás” és a „happolás” fogalma, mely szavak a Rukkola.hu szakzsargonjának részei, a felhasználók által elfogadottak, így dolgozatomban is ezeket fogom használni. Érdekes, hogy a „kirukkolni” ige a könyvtári terminológiában is benne van. A német „*rücken*”, vagyis mozdulni, indulni, hátrálni igéből, illetve a „vissza” jelentésű „*zurück*” határozószóból eredeztethető. Azt a munkafolyamatot jelöli, amikor egy nagyobb polcégység – esetleg egy teljes olvasóterem, vagy raktár – összes könyvét előre, illetve hátramoszgatjuk, azért, hogy egyenletesen oszoljanak el a könyvek, vagyis ne legyenek egyes helyeken túl szorosan, más helyeken pedig üres polcrészek. És ha belegondolunk, valahol pontosan ez a Rukkola.hu rendszerének lényege is.

A weboldalra feltöltött könyvekért cserébe a felhasználók pontokat kapnak, melyekből az oldal területén belül más könyveket „vásárolhatnak”. Fontos leszögezni, hogy bár a tranzakció virtuálisan történik, nem e-bookokról, hanem kizárólag papír alapú könyvekről beszélünk. A könyv happolója postán, személyesen vagy valamelyik átadópontra (happont) keresztül juthat hozzá a szerzeményéhez.

Tehát a weboldalon keresztül a felhasználók csere útján, felesleges könyvek beáldozásával, ingyen juthatnak új könyvekhez. Ha pedig az adott könyv nem nyeri el a tetszésüket, egyszerűen csak visszateszik a virtuális polcra (rerukkolhatja) és továbbpasszolják valaki másnak, helyette pedig happolnak egy számukra érdekesebbet. Mintha csak visszavinnék a könyvtárba és kikölcsönöznének egy másikat. Persze hatalmas előnye a weboldalnak a könyvtári kölcsönzéssel szemben, hogy ha a könyv elnyeri az olvasó tetszését, nem kell visszatenni a közösbe, hanem minden következmény nélkül megtarthatja. Értelemszerűen a kínálat is más, hiszen egy-egy könyvtár állománya függ annak gyűjtőkörétől és vásárlási pénzkeretétől, ezzel szemben a Rukkola.hu-n a könyvek mindenféle szűkítési szempont nélkül találhatóak meg, csupán azon múlik, mi kerül fel, hogy a felhasználóknak mire nincs szüksége. Az érem másik oldala viszont, hogy ha egy könyvtár megvásárol egy könyvet, akkor annak előbb-utóbb elérhetővé kell válnia számunkat, hiszen az extrém eseteket (lopás, elvesztés, megsemmisülés stb.) leszámítva a kölcsönzőnek egy idő után vissza kell vinnie a könyvet. A Rukkola.hu esetében viszont nincs visszaadási kényszer, így elképzelhető, hogy akár évekig is hiába várunk egy-egy műre, mert sem korábbi, sem újabb példány nem kerül fel belőle.

A kutatás

Ahogy a korábbiakban már láthattuk, a Rukkola.hu Magyarország első ilyen jellegű weboldala, amely mágnesként vonzotta magához az olvasni szerető lakosságot. A főoldalon található statisztikák szerint október első hetében, vagyis a weboldal működésének 81. napja után, már 11.100 regisztrált tag cserélgette egymás között a könyveit, 80.400 könyv várt éppen arra, hogy valaki lecsapjon rá, de 53.200 kötet már megtalálta az új gazdáját. Elmondhatjuk tehát, hogy az oldal rövid alatt képes volt hatalmas tömegeket és nagy házi-könyvtárakat megmozgatni, annak ellenére, hogy weboldal nem képes biztosítani azokat a lehetőségeket, melyeken keresztül a stabil internetes közösségek általában kialakulnak. Gondolok itt például arra, hogy

nincs lehetőség követni a különböző felhasználók tevékenységeit, vagy hozzászólni bármilyen aktivitáshoz, sem valamilyen egyedi tartalmat megosztani.

Ugyanakkor mégis nagyon erős a közösségépítő hatása is, annak ellenére, hogy közösségi oldalnak semmiképpen sem mondhatnánk, bár elég sok cikkben emlegetik így. Ennek legfőbb oka, hogy valóban stabil közösség áll az oldal mögött. A szerkesztők kiválóan használják a legnépszerűbb közösségi oldalakat kommunikációs célra. A Facebookon több mint 8000, a Twitteren pedig közel 400 tag követi őket. A felhasználók közötti személyes kapcsolat főleg itt alakul ki, illetve e-mailen keresztül, ahogy a könyvek átadását szervezik. A kutatáshoz készített kérdőívemet is a Facebookon keresztül juttatták el az oldal szerkesztői a felhasználókhoz, akik közül alig egy hét alatt 663 személy töltötte ki. Ez a magas szám is arra utal, hogy a Rukkola.hu közössége rendkívül aktív a különböző közösségi oldalakon, tagjai pedig egymással és az oldal szerkesztőivel szemben nagyon segítőkészek.

A kutatásom elsődleges célja az volt, hogy kiderítsem, kik azok, akik a Rukkola.hu aktív használói, illetve hogy az oldal milyen hatással van a könyvbeszerzési szokásaikra, azon belül is a könyvvásárlásra és könyvtárba-járásra. Hipotézisként azt fogalmaztam meg, hogy a felhasználók életében a Rukkola.hu minden más könyvbeszerzési forrást maga mögé utasított, ennek következtében pedig a felhasználók kevesebbet költenek könyvekre, és könyvtárba is kevesebbet járnak. Kutatási céljaim közé tartozik, hogy bebizonyítsam, létezik egy olyan magyar olvasóréteg, amelynek tagjai nem olvasás helyett, hanem annak kiegészítéseként, az élmény színesítésének kedvéért is használják az internetet. Ők azok, akik aktívan vesznek részt a web 2.0-ás szolgáltatásokban, vagyis a könyvtár 2.0 potenciális célközönségét alkotják.

A Rukkola.hu felhasználói számára készítettem egy rövid kérdőívet, amelyet az oldal szerkesztői tettek közzé a Facebook profiljukon. A kérdőíves kutatás során összesen 663 választ kaptam, ám ezek közül négyet érvénytelennek kellett minősítenem, mivel azt jelölték, nem regisztrált tagok a Rukkola.hu weboldalon. Mivel a többi kérdésre is rendesen válaszoltak, ezt természetesen jelentheti azt is, hogy valamelyik szülőjük, testvérük, barátjuk felhasználói fiókján keresztül ugyanúgy használják az oldalt, mint a többi regisztrált tag, ám mivel ez csak találgatás, jobbnak láttam őket törölni a mintából. Így a következőkben látható eredményeket 659 személy válasza alapján szűrtem le.

Mivel céljaim között szerepel, hogy bizonyosságot nyerjek a fent említett olvasóréteg létezéséről, ezért eredményeimet több helyen Tóth Máté és Ragnar Audunson Moly.hu-val kapcsolatos adataival¹⁷ fogom összehasonlítani. Valószínűsíthető, hogy a közösség tagjainak nagy része mindkét oldalt használja, illetve a két oldal felhasználóinak demográfiai adatai több helyen hasonlóságot fognak mutatni. Ezenkívül az adataimat néhány helyen Gereben Ferenc kutatási eredményeinek¹⁸ fényében is meg kívánom vizsgálni. Ezek ugyan nem friss adatok, de megjelenésük óta nem született olyan átfogó munka, amelyet ilyen méretű mintával vettek volna fel. Jelen esetben pedig arra szeretnék rámutatni, hogy a Rukkola.hu felhasználói

---

¹⁷ Tóth Máté, Audunson, Ragnar: Websites for booklovers as meeting places. In: Library Hi Tech, 2012. (30. évf.) 4. szám, 655-672. old.

¹⁸ Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség: A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1998.

pontosan milyen réteget képviselnek a magyar társadalmon belül, milyen tulajdonságokkal bírnak a közhöz képest.

A felhasználók nemi eloszlását tekintve azt kell megállapítanunk, hogy az oldalon sokkal több nő regisztrálta magát, mint férfi: a gyengébbik nem 86%-os többségben van. Hasonló a helyzet a Moly.hu weboldalon is: ott a felhasználók 83,4% nő. Ebből arra következtethetünk, hogy a nők sokkal nyitottabbak a hasonló internetes, könyves kezdeményezések felé.

Hasonlóságot találhatunk a két oldal felhasználóinak életkori eloszlásában is. A weboldal valamennyi korosztályra hatással van, ez legjobban abban látszik, hogy amíg a legfiatalabb válaszadó egy 12 éves fiú, addig a legidősebb egy 71 éves hölgy. A kitöltők többsége, 290 fő, 21 és 30 év közötti, az átlagéletkor pedig 28 év. A Moly.hu esetében az átlagéletkor 27,4 év, a legfiatalabb felhasználó egy 11 éves kislány, a legidősebb pedig egy 65 esztendőes úr.

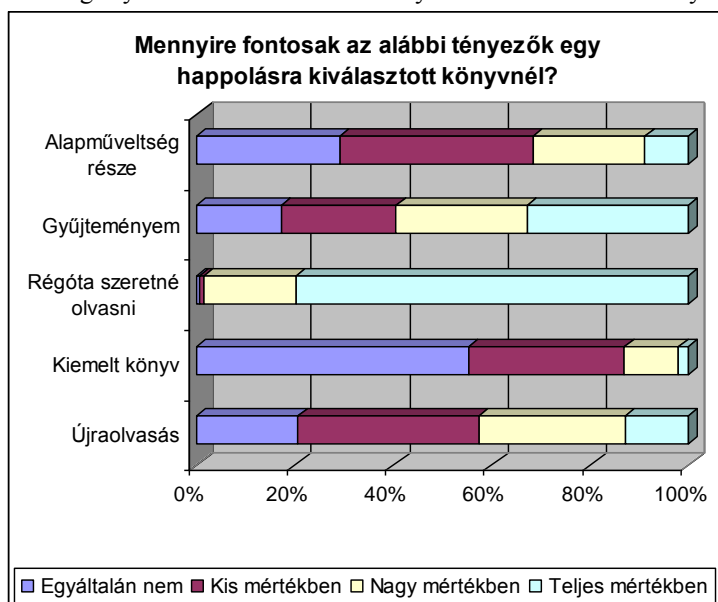
A kérdőív következő kérdése a felhasználók iskolai végzettségével volt kapcsolatos. A válaszadók legnagyobb csoportját az egyetemet vagy főiskolát végzettek alkotják. De magas azok aránya is, akik részt vettek valamilyen felsőfokú szakképzésben vagy szakközépiskolában végeztek, tehát rendelkeznek valamilyen szakvégtettséggel. Az a 25%, akik csupán a gimnáziumot végezte el, a 21 és 30 év közötti korosztályba esik, tehát többségük valószínűsíthetően most folytatja felsőfokú tanulmányait. Hasonló a helyzet a 8 osztályt végzett 8%-kal is: ők még nem múltak el 18 évesek, tehát éppen olyan képzésben vesznek, melynek végén középfokú végzettséget kapnak majd. Elmondhatjuk tehát, hogy a Rukkola.hu felhasználóinak többsége magasan iskolázott, és megszerezte az életkorának megfelelő legmagasabb kvalifikációt. A Moly.hu esetében ugyanez a helyzet: bár ott néhány százalékkal magasabb az egyetemet vagy főiskolát végzettek aránya, de majdnem az összes válaszadó az életkorában elérhető legmagasabb végzettség birtokosa.

A két oldal felhasználóinak lakhely szerinti eloszlása is sok hasonlóságot mutat. Ennél a kérdésnél mindkét kutatás során a kitöltőnek a lakhelyének nevét kellett megadnia, a lenti kategóriákat pedig az adatok kiértékelése során alkottuk, a településeket pedig mi magunk soroltuk be. A fővárosban vagy annak agglomerációjában élők a Rukkola.hu esetében 35%-ban teszik ki a felhasználókat, míg a Moly.hu esetében 40%-ban. Több mint 100.000 fős városból jön a rukkolók 20 és a molyolók 17%-a. 50.000 és 100.000 lélekszám közötti városban Rukkola.hu felhasználóinak mindössze 6%-a lakik, a Moly.hu felhasználóinak pedig csak 8%-a. 50.000 fő alatti városban él a rukkolázók 24%-a és a Moly.hu tagok 18%-a. Községben a Rukkola felhasználók 13%-a él, a molyosoknak pedig mindössze 9%-a. Határon túlról 2% használja a Rukkola.hu weboldalát, a Moly.hu-ét pedig 6%. Láthatjuk tehát, hogy az arányok közel azonosak, és valamennyi kategória esetében mindössze pár százalékos az eltérés.

Az eddigiek során láthattuk tehát, hogy a Rukkola.hu és a Moly.hu felhasználói nagyon sok szempontból mutatnak hasonlóságot. A rukkolázók következő kérdése arra vonatkozott, regisztrált tagok-e a Moly.hu weboldalon: 66%, igennel válaszolt erre a kérdésre. Az eddigiek alapján meg kell tehát állapítanunk, hogy bizonyosságot nyert a hipotézisem, miszerint van egy olyan stabil internetes közösség, akik olvasmányaik színesítése érdekében szívesen használják a web 2.0 nyújtotta lehetőségeket, vagyis a könyvtár 2.0 számára is ideális célközönséget jelentenek.

A felhasználók megkérdezésre kerültek azzal kapcsolatban, hogy mik azok a szempontok, amik alapján happolásra kiválasztanak egy-egy könyvet. A kérdésre

adott válaszok összesítését a 1. ábra mutatja. A kitöltőknek négyfokú skálán kellett jelölniük, hogy egy-egy szempont mennyire fontos számukra: egyáltalán nem, kis mértékben, nagy mértékben vagy teljes mértékben. Ahogy láthatjuk, egyetlen szempont van, amely kiemelkedően magasán veri a többit: „Régóta szeretném olvasni az adott könyvet”. Még a második szempont is sokkal fontosabb a felhasználók számára, mint a többi, de az elsőt az sem képes megközelíteni: másodikként ítélik, hogy az adott könyvet egy olyan szerző írta, vagy egy olyan sorozatba tartozik, amelyet gyűjtenek. A harmadik érv egy könyv hapolása mellett, hogy a felhasználó már olvasta és szeretné ismét elolvasni. Ehhez képest csak negyedik szempontként van jelen az alapműveltség, szóval nagyon keveseknek számít, hogy birtokoljanak és olvassanak olyan műveket, amelyekkel kapcsolatban ezt úgy mond „illik” megtenni. A legkevésbé fontos a felhasználók számára az, hogy az adott könyv kiemelt-e az oldalon vagy sem. Kiemelt könyvnek azokat nevezzük, amikkel kapcsolatban az oldalon nagyon sokan jelölték, hogy birtokolnák őket. Ezeket egy kis piros címke különíti el a többitől, az oldalra való felrúkolásuk esetén pedig dupla pont jár értük. A hapolókat viszont láthatóan ez a szempont kicsit sem érdekli. Nincs rájuk hatással tehát, hogy az adott könyv nagyon népszerű, vagy éppen alapműveltségnek számít-e. A közösségi nyomás tehát náluk semmilyen formában sem érvényesül.

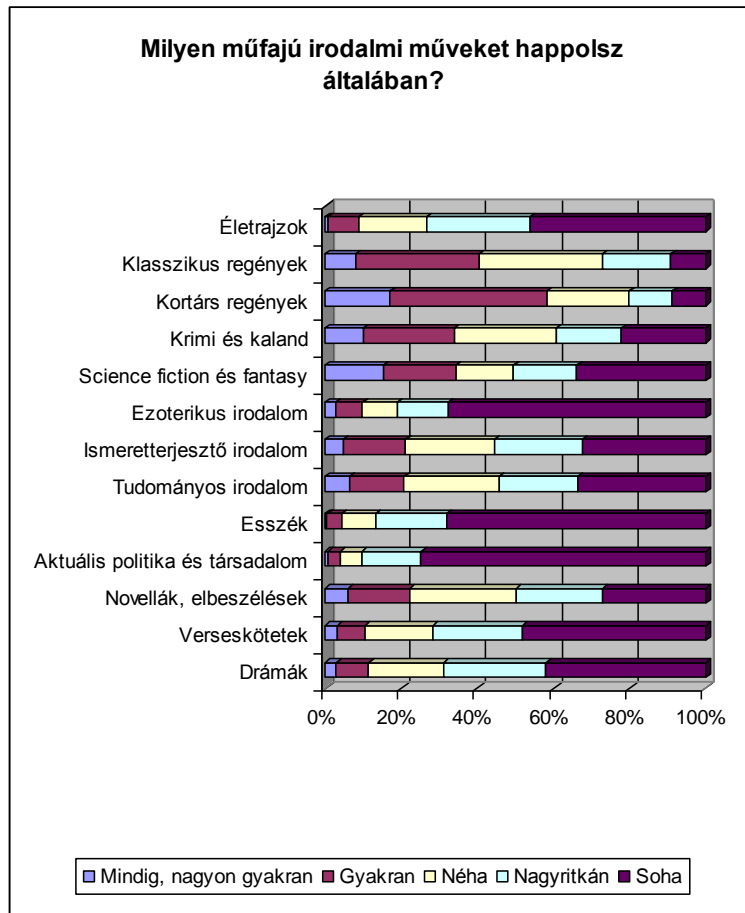

1. ábra – A hapolók kiválasztási szempontjai

Mit olvasnak a Rukkola.hu felhasználói? Az erre kapott összesített válaszokat láthatjuk a 2. ábrán. Bár itt csak arra feleltek, milyen stílusú könyveket szereznek be az oldalról, de mivel a hapolásuk elsődleges célja régen áhított olvasmányok beszerzése, így az olvasási szokásaikra is következtethetünk az eredményekből. Ahogy az ábrán is látható a felhasználók között a regények a legnépszerűbbek, mind a kortársak, mind pedig a klasszikusok. A legkevésbé választott az ezoterikus irodalom, az esszék, illetve az aktuális politikával és társadalommal foglalkozó írások érdeklik. Az életrajzokról, bár nem tartoznak a legkevésbé kedvelt műfajok közé, mégis sokkal kevesebben mondták, hogy nagyon gyakran hapolják, mint mondjuk az

ezoterikus irodalomról. Nagyon érdekes helyzet áll fent a science fiction és a fantasy esetében: egy viszonylag nagynak mondható tábor rendszeresen szerez be ilyen jellegű könyveket, míg egy viszonylag szintén nagy tábor teljesen elzárkózik a hasonló művek olvasásától.

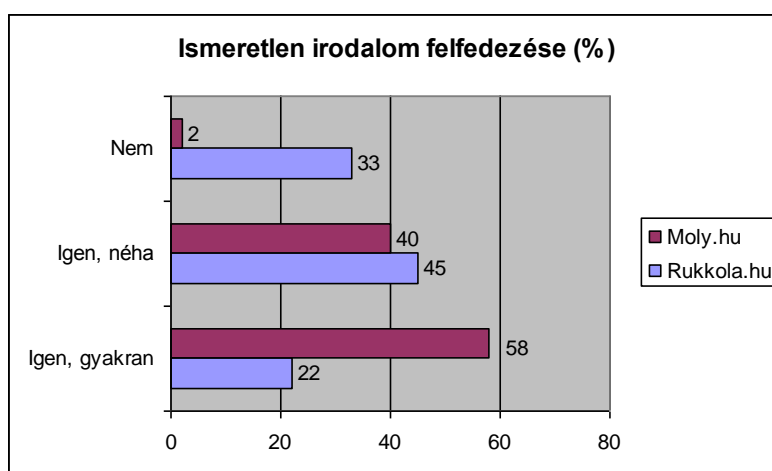

2. ábra – A happolt könyvek műfaja

Az oldal speciális szókészletében a rukkolás és a happolás mellett szerepel még egy hasonló kifejezés: a re-rukkolás. Ez fogalom tulajdonképpen azt a tevékenységet takarja, amikor a korábban az oldalról happolt könyvet visszatesszük oda. A megkérdezett felhasználók nagy része (365 fő) azt mondta, ő még sosem rakott vissza könyvet, de ugyanakkor elég nagy azok tábora (244 fő) is, akik néhány esetben már megtették ezt. Annak az 50 főnek a száma, akik rendszeresen pakolnak vissza könyveket, szinte elenyésző a tömeghez képest. Így a könyvtári kölcsönzéshez való hasonlat még nem tökéletes, de ennek több oka lehet, és ez idő múlásával változhat. Hiszen egy ilyen oldalon mindenki először azokat a könyveket szerzi be, ahogy fentebb is láthatjuk, amikre már elég régóta vágyik. De ha ezeket már mind birtokolja, akkor nyitottabb lesz az új könyvek felé, sokkal nagyobb lehetősége lesz annak, hogy kísérletezni kezd, nem megy biztosra a happolásnál, az olvasás után neki nem

tetsző könyveket pedig később visszateszi. A másik része a dolognak, hogy a felmérés készülése során az oldal még elég fiatal volt. Sokan 50 és 100 közötti számú könyvet szereztek már ebben az időszakban. Ezek végigolvasásra viszont ennyi idő alatt nincs lehetőség, tehát elképzelhető, hogy az első időszakban szerzett könyvek csak később kerülnek vissza az oldalra. Ahhoz, hogy erről a jelenségről pontos bizonyosságot szerezzünk, egy későbbi kutatásra lenne szükség, az oldal indulásától számított fél-egy év múlva.

A 3. ábrán egy összehasonlítást láthatunk azzal kapcsolatban, hogy a felhasználók milyen gyakran fedeznek fel új és számukra ismeretlen irodalmat a Rukkola.hu és a Moly.hu felületén. Az adatokból két dolgot tudunk megállapítani: Először is, ahogy már Tóth és Audunson is bizonyították, a Moly.hu egy nagyon fontos információforrás a felhasználói számára, ezzel szemben, ahogy láthatjuk a Rukkola.hu nem az. Pedig rengeteg információt le lehet szűrni ott is, főleg abból, hogy mik a kiemelt könyvek, miket szeretnének a felhasználók nagyon. De ahogy fentebb már láttuk, ezek nem fontos érvek a felhasználók számára, így információt sem igényelnek róla.

3. ábra – Az ismeretlen irodalom felfedezése a Rukkola.hu-n és a Moly.hu-n

A második megállapításom pedig az, hogy a Rukkola.hu felhasználói nagyon célirányosak. Ez a harmadik olyan kérdés, amire a válaszuk ezt bizonyítja. Hiszen tudjuk, hogy főleg azokat a könyveket hajtják, amiket már régóta szerettek volna birtokolni. A megszerzett könyveket pedig elég ritkán teszik vissza aztán az oldalra. Miért tennék? Hiszen azt szerezték meg, amit már régóta nagyon szerettek volna. Ugyanakkor a Rukkola.hu számukra nem információforrás, tehát nem néznek különösebben körül a weboldalon, nem böngésznek azzal kapcsolatban, hogy mit is lehetne megszerezni, mi a kínálat, egyszerűen csak célirányosan megkeresik az álomkönyveiket, bejelölik őket, aztán pedig várnak a felkerülésükre. Később, az idő múlásával és a gyakorlat módosulásával ez is változhat, de az erről való megbizonyosodáshoz is újabb kutatásra lesz szükség.

Mindkét oldal, a Rukkola.hu és a Moly.hu felhasználóinak kérdőívében is szerepelt egy kérdés az olvasmányaik beszerzési forrásaival kapcsolatban. A válaszadóknak a hat, illetve hét forrás esetében ötfokú skálán kellett jelölniük, milyen gyakran

választanak olvasásra könyvet az adott helyről. Ahogy az összehasonlító táblázatban is látszik (*1. táblázat*): a Moly.hu felhasználók számára majdnem az összes forrás fontosabb, mint a Rukkola.hu tagjainak. Ez alól egyedül az internetről való letöltés kivétel, ám ezt e-book olvasás kultúrájának fellendülésének is betudhatjuk.

A Rukkola.hu felhasználóinak forrásai között magasan vezet a happolt könyvek olvasása, minden más forrást maga mögé utasítva. Ha a két felmérés eredményeit egymás folytatásának tekintenénk, azt kellene mondanunk, hogy a könyvvásárlás kilenczetedet esett vissza, míg a könyvtári kölcsönzés héttizedet. Már ebből is le-szűrhetjük annak jeleit, hogy milyen hatással volt a könyvcsere weboldal használata a könyvvásárlási és könyvtárba járási szokásokra.

1. táblázat – A Rukkola.hu és a Moly.hu felhasználóinak könyvbeszerzési forrásai

	Moly.hu felhasználók (2010)	Rukkola.hu felhasználók (2012)
Saját könyvtáramból választok	4,05	3,71
Könyvtárból kikölcsönzőm	3,43	2,71
Letöltöm az internetről	2,12	2,37
Megvásárolom könyvesboltban/antikváriumban	3,94	3,08
Megvásárolom az interneten	3,44	2,64
Kölcsönkérem egy barátomtól/családtagomtól	2,94	2,82
Happolt könyveimet olvasom	-	4,12

A *2. táblázat*ban a Rukkola.hu felhasználóit házi könyvtárak mérete alapján hasonlíthatjuk a magyar átlaghoz. Ennek alapján azt kell látnunk, hogy a könyvcsere weboldal regisztrált tagjai egy „olvasó elit” tagjait képviselik a magyar társadalmon belül, mivel a többség sokkal több könyvvel rendelkezik, mint a magyar átlag. A több mint 300 könyvvel rendelkezők aránya a magyar átlag esetében 30%, miközben a Rukkola.hu felhasználók között ez az arány eléri a 66%-ot. Ez mondjuk valahol logikus is, hiszen egy nagyobb házi könyvtárból mindig könnyebb felesleges köteteket kiválasztani, mint egy kisebből.

2. táblázat – A Rukkola.hu és a magyar átlag házi könyvtára

	Magyar átlag (1996)	Rukkola.hu felhasználók (2012)
1-50 közötti könyv	22%	2%
51-100 közötti könyv	15%	8%
101-300 közötti könyv	30%	24%
Több, mint 300 könyv	30%	66%

A kitöltők választ adtak azzal kapcsolatban is, hogy mióta a Rukkola.hu regisztrált felhasználói, mennyiben változtak a könyvvásárlási szokásaik. A válaszadók több mint fele állítja magáról, hogy kevesebbet költ könyvekre, mint korábban, 19% pedig azt, hogy egyáltalán nem vásárol könyvet, amióta az oldalról be tud szerezni mindent, amit szeretne. Mindössze 24% fordít ugyanakkora összeget a vásárlásra, csupán 2%-nak van lehetősége több pénz fizetni az olvasmányokért, mint korábban. A Rukkola.hu tehát egy olyan költségkímélő megoldás, amely alig két hónap alatt látványosan átalakította a felhasználók vásárlási szokásait, és háttérbe szorította a

könyvesboltokat és antikváriumokat. Bizonyítottnak tekinthetjük, hogy a weboldal egyértelmű konkurenciát jelent a kereskedések számára.

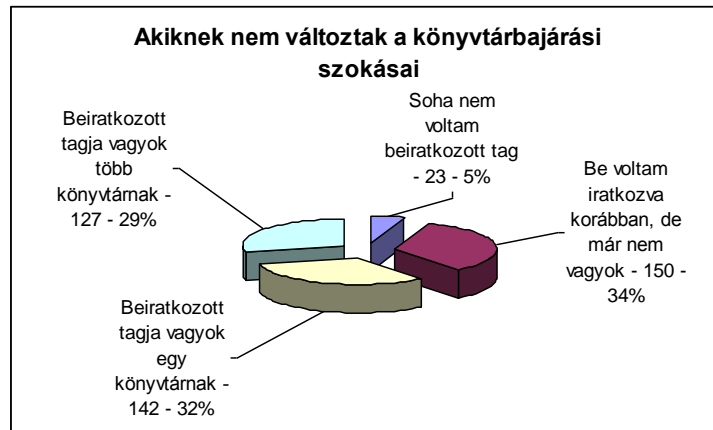
A Rukkola.hu felhasználóinak 58%-a könyvtári tag. Ez valamilyen szempontból kevésnek tűnik, mivel a weboldal természetéből következően olyan személyekről van szó, akik aktív olvasók. Ugyanakkor fentebb már láthattuk, hogy a többség nagy házi könyvtárral rendelkezik, a Rukkola.hu-n szerzett könyvek mellett pedig az otthoni állomány jelenti a fő olvasmányforrást. A fenti forráslistán pedig a könyvtári kölcsönzés csak az ötödik helyen áll, ha ezt is figyelembe vesszük, akkor a könyvtári tagságok számát magasnak kell tekintenünk. Ráadásul a 380 könyvtári tagból 166 beiratkozott tagja egynél több könyvtárnak is. Ugyancsak magasnak kell tekintenünk az értéket, ha a Rukkola.hu felhasználók könyvtárba beiratkozott arányát a magyar átlag adataihoz hasonlítjuk.

3. táblázat – A Rukkola.hu és a magyar átlag könyvtári tagsága

	Magyar átlag (1996)	Rukkola.hu felhasználók (2012)
Soha nem volt tag	37,7%	5%
Valamikor volt, de már nem az	44,6%	38%
Jelenleg is tag – egy könyvtárban	14,6%	32%
Jelenleg is tag – több könyvtárban	3,1%	25%

Ahogy a 2. táblázatban is látszik: azok aránya, akik pontosan egy könyvtárban tagok kétszer akkora, mint a magyar társadalommal kapcsolatos kutatás esetében. A több könyvtárba beiratkozottak esetében pedig több mint nyolcszoros az eltérés. Ezek a különbségek is arra mutatnak rá, hogy a Rukkola.hu felhasználói valamilyen „olvasó elitet” képviselnek a magyar társadalmon belül. Ne felejtjük el azonban, hogy a magyar társadalomra vonatkozó adatok közel 20 évesek, tehát azóta pozitív és negatív irányba is történhetett változás.

A következő kérdés során arra adtak választ a kitöltők, hogy mióta a Rukkola.hu felhasználói változott-e valamennyire a könyvtárba járási szokásuk. Az eredmények szerint mindössze 31% jár kevesebbet könyvtárba, 2% még többet is, és 67% ugyanannyit, mint korábban. Ahogy láthatjuk, a könyvtár látogatásával kapcsolatban sokkal kisebb a változás, mint a könyvvásárlás esetében, hiszen a többség ugyanannyit jár, mint korábban. Ezeket a válaszokat azonban nem árt megvizsgálni egy más aspektusból is. A 4. ábrán azon kitöltők válaszainak összesítése látható, akik azt választották: ugyanannyit járnak könyvtárba, mint korábban. Sajnos azt kell látnunk, hogy közülük 173 fő esetében ez az „ugyanannyi” konkrétan „semennyit” jelent, hiszen nem tagok egyetlen könyvtárban sem, vagyis korábban sem jártak, és a Rukkola.hu használatának megkezdése után sem fognak. Így sajnos azt kell mondanunk, hogy 659 válaszadóból mindössze 269 jár továbbra is ugyanúgy könyvtárba, mint korábban. Vagyis a felhasználók nagy része vagy egyáltalán nem, vagy a weboldal használatának hatására kevesebbet jár könyvtárba, tehát a Rukkola.hu mindenképpen a könyvtár versenytársának tekinthető.

4. ábra – Azok a Rukkola.hu felhasználók, akiknek nem változtak a könyvtárba járási szokásai

Összefoglaló

A kutatási eredmények alapján megtudtuk, hogy a Rukkola.hu felhasználói zömében nők, akik 21 és 30 év közöttiek, magasan iskolázottak, és többségük a fővárosban vagy annak agglomerációjában él. A felhasználók nagy része regisztrált felhasználója a Moly.hu weboldalnak. Ebből, illetve a két oldal homogén felhasználócsoportjából arra következtethetünk, hogy van egy stabil magyar könyves közösség, amely nem csak potenciális, de igenis megszólítható közönség lehet a könyvtár 2.0 számára.

A válaszadók nagy része nagyszámú házi könyvtárral rendelkezik, illetve többségük beiratkozott tagja egy vagy több könyvtárnak. Mindkét szempontból magasan felülmúlják a magyar átlagot, így elmondhatjuk, hogy a magyar társadalmon belül egy olvasó elitet képviselnek, amely összecseng a fent említett könyvtár 2.0-ás célcsoporttal.

A felhasználók nagyon célirányosan használják az oldalt. Az elsődleges könyvkiválasztási szempontjuk, hogy régóta szeretnék már olvasni az adott kötetet, ebből kifolyólag ritkán nyúlnak mellé, vagyis kevés olyan könyv kerül a birtokukba, amire aztán még sincs szükségük, ezért visszatennék a weboldalra. Illetve ezért sem számít számukra a Rukkola.hu olyan szintű információforrásnak, mint a Moly.hu, vagyis sokkal kevesebb új és számukra ismeretlen irodalmat találnak a felületén.

Ugyanakkor bizonyítást nyert, hogy a Rukkola.hu weboldala mind a könyvkereskedések, mind pedig a könyvtár számára komoly versenytársat jelent, hiszen alig két hónap alatt elsődleges olvasmányforrássá vált a felhasználói számára, ezzel maga mögé utasítva minden más lehetséges könyvbeszerzési módot. Mindemellet a felhasználók maguk is elismerik annak tényét, hogy mióta regisztráltak a weboldal, kevesebbet költenek könyvekre, illetve kevesebbet járnak könyvtárba.

Viszont minden adat elemzése során számba kell venni azt, hogy a kutatás idején a weboldal még alig két hónapja üzemelt. Így persze nagyon intenzívnek tűnnek azok a változások, amik a hatására mutatkoznak, de egyáltalán nem biztos, hogy az idő múlásával és az újdonság varázsának elmúltával, amint mindenki megszabadult a számára felesleges könyvektől, nem fog a folyamat lelassulni, megállni vagy esetleg visszafordulni. Mindenképpen fontosnak tartom a felmérés későbbi megismétlését, amikor a weboldal már legalább egy éve működik.

Bibliográfia

- Bognár Noémi Erika, Kozma Zsófia, Tormási Gabriella, Tóth Máté: A könyvtári blogok mint virtuális közösségi terek. In: Könyvtári figyelő, 2011. (57. évf.) 1. sz. 59-74. old.
- Bognár Noémi Erika: A közkönyvtári blogok népszerűsége és sikere Magyarországon. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2012. (59. évf.) 1. sz. 13-28. old.
- Burmeister Erzsébet: Kummrow, Eckhard: Twitter, podcast, wiki, blog és társai. Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2011. (58. évf.) 7. sz. 320-322. old.
- Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség: A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1998.
- Ládi László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2008. (55. évf.) 9. sz. 415-423. old.
- Ládi László: Könyvtár 2.0. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2008. (17. évf.) 2. sz. 16-29. old.
- Long, Sarah Ann: Exploring the wiki world: the new face of collaboration. In: New Library World, 2006. (107. évf.) 3/4. szám. 157-159. old.
- Maness, Jack M.: Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. In: Webology, 2006. 3. köt. 2. sz. (Letöltve: 2012.10.20.) <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>
- Németh Márton: Rövid összegzés az október végén megrendezésre került szakmai napról. (Letöltve: 2012.09.03.) <http://blog.konyvtar.hu/k2/2010/10/rovid-osszegzes-az-oktobervegen-megrendezesre-kerult-szakmai-naprol/>
- O'Reilly, Tim: Web 2.0: Compact Definition? 2005. október 1. (Letöltve: 2012.09.22.) <http://radar.oreilly.com/2005/10/web-20-compact-definition.html>
- O'Reilly, Tim: What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software (Letöltve: 2012.09.22.) <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>
- Paszternák Ádám – Takács Dániel – Mikulás Gábor: Könyvtár 2.0, avagy közösen vagyunk tudásbirtokosok. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2007. (16. évf.) 9. sz. 10-23. old.
- Takács Dániel – Mikulás Gábor: Könyvtár 2.0 KIT hírcsokor. In: KIT Hírlevél, 2006. 32–39. sz.
- Tóth Máté: Online közösségi terek használóknak és könyvtárosoknak: könyvtár 2.0 alkalmazások Norvégiában. In: Könyvtári figyelő, 2008. (54. évf.) 2. sz. 265-280. old.
- Tóth Máté: A Moly.hu mint virtuális találkozóhely. In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 58. évf. 8. sz. 2011. 327-338. old.
- Tóth Máté: Virtuális irodalmi találkozások – norvég-magyar összehasonlításban. In: A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa Tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. Pécs, PTE FEEK, 2011. 266-282. old.
- Tóth Máté, Audunson, Ragnar: Websites for booklovers as meeting places. In: Library Hi Tech, 2012. (30. évf.) 4. szám, 655-672. old.
- Tóth Máté: Könyvtáros segítség a magyar Wikipédiának (Letöltve: 2012.09.03.) <http://blog.konyvtar.hu/k2/2010/07/konyvtaros-segitseg-a-magyar-wikipedianak/>
- Tóth Máté: Aktuális fejlesztések: Wikipédia és 23 dolog. (Letöltve: 2012.09.03.) <http://blog.konyvtar.hu/k2/2010/10/aktualis-fejlesztések-wikipedia-es-23-dolog/>